

Урок 9.

Позиційні чергування у/в, і/й і подібне

Дослідження-спостереження

Прочитайте подане речення.

Не учи плавати щуку, вона знає усю науку.

- Чому тут підкреслено літеру **У** в слові **УЧИ**, а також **У** в слові **УСЮ**?
- Чи можна стверджувати, що заміна літери **у** на **в** посприяла б милозвучності? Як ви розумієте термін **МИЛОЗВУЧНІСТЬ**?

МИЛОЗВУЧНІСТЬ (або **ЕВФОНІЧНІСТЬ**) –
якість усного мовлення, яка проявляється в
його мелодійності, інтонаційній виразності, у
відсутності звукосполучень, які були б
неприємні для слуху.

ЧЕРГУВАННЯ У – В

ПИШЕМО У

1. Між приголосними: *був у липні.*
2. На початку речення перед приголосними: *У лісі багато ягід.*
3. Незалежно від закінчення попереднього слова перед **в,ф, льв, св, тв, хв** і под: *екскурсія у Львів, книга у Віталіка.*
4. Після паузи, що на письмі позначається розділовими знаками, перед приголосними: *ліс, у якому багато грибів.*

ПИШЕМО В

1. Між голосними: *успіхи в алгебрі.*
2. На початку речення перед голосними: *В озері багато риби.*
3. Після голосного перед приголосними, крім **в,ф, льв, св, тв, хв** і под: *вишні в саду, сонце вгорі.*

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ!

Перед словами, що починаються літерами **в, ф**, а також буквосполученнями **лв, тв, св, хв**, завжди пишеться прийменник **у**. Запам'ятати ці літери й буквосполучення вам допоможе така фраза:

великий філософ львів'янин хвалив свій твір.

У – В НЕ ЧЕРГУЮТЬСЯ

У власних назвах	Умань, Власенко
У словах іншомовного походження	увертюра, утопія
У словах, де зміна початкового у чи в веде до зміни значення слова	управа- вправа; вдача – удача

Запишіть, прибравши дужки й вибравши потрібну літеру.

- Наш (в/у)читель, наші (в/у)чителі; сказав (в/у)се, сказали (в/у)се; був (в/у) лісі, була (в/у) лісі; трапилось (в/у)перше, трапилося (в/у)перше; (в/у) маршрутному таксі; (в/у) автобусі; Петрик (і/й) Сашко, Сашко (і/й) Петрик; хлопець (і/й)шов, хлопці (і/й)шли.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

- Наш учитель, наші вчителі; сказав усе, сказали все; був у лісі, була в лісі; трапилось уперше, трапилось вперше; у маршрутному таксі; в автобусі; Петрик і Сашко, Сашко й Петрик; хлопець ішов, хлопці йшли.

Дослідження-порівняння

Проаналізуйте пари слів. Дослідіть, у яких із них подано слова з різним лексичним значенням, а в яких – форми одного слова.

Вболівати – уболівати, вникати – уникати, ввімкнути – увімкнути, ввічливий – увічливий, впливати – упливати, втеплювач – утеплювач, враження – ураження, впускати – упускати, вступ – уступ, вповноважувати – уповноважувати, впродовж – упродовж, вслід – услід, вдалечінь – удалечінь.

Випишіть пари слів, у яких чергування у // в не відбувається.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

Пари слів, у яких чергування у // в не відбувається:

Вникати – уникати, враження – ураження, впускати – упускати, вступ – уступ.

Розподільний диктант

Запишіть слова в три колонки:

- у першу - слова, у яких можливе чергування у/в,
- у другу- слова, у яких зміна у/в призведе до зміни лексичного значення;
- у третю – слова, у яких зміна у/в не є можлива.

- Університет, взимку, вправа, вклад, враження, ультиматум, врожай, указ, утопія, влітку, учитель, уява, урок.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

- Перша:** взимку, врожай, улітку, учитель.
- Друга:** вправа, вклад, враження.
- Третя:** університет, ультиматум, указ, утопія, уява, урок.

Лексична хвилинка

ВДАЧА – сукупність психічних особливостей людини, які виявляються в її діях, поведінці, характері.

УДАЧА – позитивний, бажаний наслідок чогось; успіх.

Нове в правописі

Прийменник **в** пишемо перед абрєвіатурою, у назві першої букви якої вимовляють голосний:

Реформа в НБУ (реформа в ен бе у)

Конфлікт в МВФ (конфлікт в еи ве еф)

Прийменник **в** пишемо після скороченого слова на приголосний, яке вимовляємо повністю з кінцевим голосним: 2021 р. в місті Луцьку

ЧЕРГУВАННЯ І – Й

ПИШЕМО І

1. Після приголосного або паузи, що на письмі позначається крапкою, комою, крапкою з комою, двокрапкою, крапками, дужками, перед словами з початковим приголосним звуком: *Нема вже тієї хатини. І я в сивині, як у сні.*
2. На початку речення: *І долом геть собі село понад водою простяглось.*

ПИШЕМО Й

1. Між голосними: *Ольга й Андрій.*
2. Після голосного перед приголосним: *Навчає баєчка великого й малого.*

Орфографічний диктант

Запишіть сполучення слів, уставляючи на місці крапок і чи й. Свій вибір поясніть за допомогою орфографічних правил.

Загальноприйняті норми ... цінності, фізичний ... психічний стан, засновники ... акціонери підприємства, право купівлі... продажу, користь бігмаків ... гамбургерів, ..дучи центральним проспектом, повільно ..дучи містом, суміш молочного ... рослинного жирів, українські ... австралійські спортсмени, епоха реперів ... панків, виокремити об'єкти ... явища, визначено ..мовірну загрозу життю, ..мовірність життя на інших планетах, українська мова ... література, брат ... сестра.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

Загальноприйняті норми й цінності, фізичний і психічний стан, засновники й акціонери підприємства, право купівлі й продажу, користь бігмаків і гамбургерів, ідучи центральним проспектом, повільно йдучи містом, суміш молочного й рослинного жирів, українські й австралійські спортсмени, епоха реперів і панків, виокремити об'єкти і явища, визначено ймовірну загрозу життю, імовірність життя на інших планетах, українська мова й література, брат і сестра.

Самоcтійна робота

Спишіть, розкриваючи дужки. Аргументуйте вживання у — в, і — й.

- Не (у, в)чи плавати щуку, вона знає (у, в)сю науку.
- Вік живи — вік (у, в)чись.
- Просився вовк (у, в) пастухи, а свиня (у, в) городники.
- Лежачи, (і, й) сокира іржею візьметься.
- (У, в) лісі був (і, й) дров не бачив.
- Оправ його хоч (у, в) рами, а він (у, в)се такий самий.
- (У, в)сякий двір хазяйським оком держиться.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

- Не вчи плавати щуку, вона знає всю науку.
- Вік живи — вік учись.
- Просився вовк у пастухи, а свиня в городники.
- Лежачи, і сокира іржею візьметься.
- У лісі був і дров не бачив.
- Оправ його хоч у рами, а він усе такий самий.
- Усякий двір хазяйським оком держиться.

ЧЕРГУВАННЯ з – із – зі

З вживається

Перед словом, що починається на голосний: оцінка з алгебри; перед приголосним (крім с,ш): *поля з хлібами.*

Із вживається між

приголосними (переважно з,с,ц,ч,ш,щ) та між групами приголосних: *злились із джунглями.*

Зі вживається перед

сполученням приголосних, серед яких з,с,ц,ч,ш,щ: *зник зі зграєю*

Зо (фонетичний варіант

зі) вживається з числівниками *два, три* та займенником *мною*: *залишайся зо(зі) мною.*

Потренуймося!

Вставте в сполучення слів потрібне службове слово.

З//зі//із:

Пов'язаний ... пошуками нового,
операція ... цінними паперами,
телефонувати ... скайпу,
один ... видів гаджетів,
виготовлений ... мікроорганізмів,
ідентифікатор ... реєстраційним номером,
... свого боку,
планшет ... швидкісним пошуком,
кордон ... Словаччиною.

Перевір себе!

З//зі//із:

Пов'язаний із пошуками нового.

Операція із цінними паперами.

Телефонувати зі скайпу.

Один із видів гаджетів.

Виготовлений із мікроорганізмів.

Ідентифікатор із реєстраційним номером.

Зі свого боку,

Планшет із швидкісним пошуком.

Кордон зі Словаччиною.

Нескладне ЗНО

*1. Прийменник **у** на місці пропуску слід уживати в усіх словах рядка*

А перебував ... Ватикані, експонат ... музеї, наймиліше ... світі

Б поїхати ... відрядження, птах ... небі, купити ... аптеці

В побувати ... Львові, квітник ... саду, покласти ... узголів'я

Г приведення ... відповідність, участь ... форумі, оселя ...
рушниках

Д висновок ... статті, запевнили ... добросусідстві, вишня ...
цвіту

Нескладне ЗНО

*2. Прийменник **у** на місці пропуску слід уживати в усіх словах рядка*

А побував ... Полтаві, заголовок ... журналі, пташенята ... гнізді

Б бузок ... цвітінні, літак ... хмарах, повідомили ... новинах

В впадати ... вічі, записано ... статуті, місця ... автобусі

Г квітка ... вазоні, світло ... кімнаті, розчиняється ... молоці

Д костюм ... шафі, подивитися ... вічко, постукав ... двері

Нескладне ЗНО

3. Прочитайте уривок.

Людина велична (1) своїх крайнощах: (2) мистецтві, коханні, самопожертві, (3) відданості і (4) егоїзмі. (5) се ж світу найчастіше не вистачає саме золотої середини.

*Літеру **у** слід писати на місці всіх цифр, ОКРІМ*

А1

Б2

В3

Г4

Д5

Нескладне ЗНО

4. Букву **В** треба писати на місці обох пропусків рядка

А ..мова (домовленість, угода, договір), ..мова (вимога, пропозиція)

Б ..права (спеціальне завдання), ..права (адміністративна установа)

В ..лада (керівні органи), ..лада (право керувати кимось або чимось)

Г ..ступ (початок навчання в університеті), ..ступ (виїмка, що нагадує сходинку)

Д ..клад (грошова сума, внесена до банку), ..клад (порядок, заведений у родині)

Нескладне ЗНО

5. Потрібно поставити **у** на місці всіх пропусків у рядку

А було .. Києві, лежала .. шухляді, плавала .. воді

Б знімки .. фотографа, ліси .. хвої, читати ..голос

В перерва .. навчанні, їхати .. вагоні, десь .. річці

Г бути .. формі, осінь .. Каневі, поїхати ...Луцьк

Д гуляв .. лісі, улюблений ..читель, побував.. своїх

Нескладне ЗНО

*б. Прийменник **у** на місці пропуску слід уживати в усіх словах рядка*

А висновок ... статті, експонат ... музеї, птах ... небі, участь ... форумі

Б поїхати ... відрядження, наймиліше ... світі, покласти ... узголів'я, здали ... архів

В побувати ... Львові, квітник ... саду, залишиться ... спогадах, купити ... аптеці

Г вишня ... цвіту, мешкала ... Індії, оселя ... рушниках, віра ... безсмертя

Д перебував ... Ватикані, запевнили ... добросусідстві, приведення ... відповідність, заявити ... відповідь

Нескладне ЗНО

7. Літеру **у** треба писати на місці всіх пропусків у рядку

А написати ... твітері, підніматися ... гори, постукав ... вікно

Б зайти ... фейсбук, написала ... творі, переміг ... змаганнях

В обговорити ... вайбері, поглянути ..гору, проживає ...

Фастові

Г разом з ..чителем, списалися ... телеграмі, відпочивала ...

Сваляві

Д дякував ..сім, фестиваль ... Полтаві, зареєструвався ...

інстаграмі

Нескладне ЗНО

8. Літеру **в** треба писати на місці пропуску в рядку

А прем'єра ... театрі «Колесо»

Б пишний прийом ... Парижі

В замовити ... фотоательє «Сяйво»

Г ... «Всесвіті» з'явилася публікація

Д затишні готелі ... Святогірську

Нескладне ЗНО

9. Потрібно поставити **в** на місці всіх пропусків у рядку

А гуляли ... саду, написано ... творі, зібрався ... відпустку

Б позичити ... Ірини, записано ... журналі, зустрічі ...
академії

В успіхи ... бізнесі, малювала ... альбомі, побував ... музеї

Г живуть ... Олександрії, вихід ... місто, черга ... магазині

Д узяла ... тумбочці, приїжджав ... Житомир, співала ...
опері

ПЕРЕВІР СЕБЕ

1. А   2. Д   3. Г   4. В   5. Д
6. А   7. Б   8. А   9. Б

ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ

ВІДЕОМАТЕРІАЛ:

<http://surl.li/crvtg>

ІНТЕРАКТИВНІ ВПРАВИ:

<https://learningapps.org/5627364>

<https://learningapps.org/5627621>